

Kiss Róbert Károly

AZ ÁLLAMI POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA GYAKORLÓ ISKOLÁJÁNAK TÖRTÉNETE 1929–1948

A GYAKORLÓ ISKOLA SZEGEDI MEGTELEPEDÉSE

A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola 1928-ban történt Szegedre helyezésével szükségessé vált a tanárjelöltek gyakorlati képzését szolgáló elemi gyakorló iskola létrehozatala.¹ Az 1928/29-es tanévben még saját épület hiányában különböző szegedi polgári iskolákban folyt a gyakorlati képzés. 1929 szeptemberére azonban felépül Walder Gyula tervei alapján a főiskola szomszédságában a gyakorló iskola impozáns neobarokk épülete. A 7250m² alapterületen felépült iskola 4 osztályos leány- és 4 osztályos fiú polgári képzésnek adott otthont. Az épület Boldogasszony sugárúti részében működött a tulajdonképpeni gyakorló iskola mintegy 34, oktatási célokot szolgáló helyiséggel. Az iskola Nap utcai részében kapott helyet a III. kerületi Szent Imre Herceg Polgári Fiúiskola, amellyel közösen alakít ki botanikus kertet, játszóteret. 1934-ben a további bővítményekkel örvendeztetik meg a polgári gyakorló iskola tanulóit: „*Igazgató bejelenti, hogy intézetünk udvarait a városi kertésztől kapott ültetvényekkel befásítottuk. Azonkívül létesítettünk egy botanikus kertet és leányaink részére egy veteményes kertet is. Hálás köszönetet mond ezen intézmények létrehozásában buzgolkodó kartársaknak, elsősorban Jeges Sándor kartársnak. Kéri őket, hogy a nevelés szempontjából igen nagy jelentőséggel bíró alkotásokat továbbra is dédelgessék, szeretgessék.*” Az iskola kitűnő felszerelésére volt jellemző, hogy a tanteremben és tanári helyiségeken kívül a tanulók egészségének ápolására korszerű, kvarclámpával felszerelt orvosi rendelő, foto-helység, cserkészszoba, akváriumokkal és növénykultúrákkal színesített biológiai folyosó állt a tanulók rendelkezésére.² Az első tanévben a gyakorló iskola erre szánt helyiségében egy múzeum jellegű intézményt létesítettek az iskola gyakorlati tevékenységének gyűjteményes bemutatására. Az iskolába az ország más pontjáról, vagy külföldről idelátogató nevelők közül sokan kaphattak képet ezen keresztül az

¹ A főiskola Szegedre helyezését a minisztérium részéről egy széleskörű és a tanárképzés reformját is érintő vita előzte meg, melynek során először eldőlt, hogy a tanárképzést egyetemi elméleti képzéssel kötik egybe, később folyamatos érvek hangzanak el Szeged városa mellett. A Szegedre való költözés a korábbi férfi és női tanárképzés összevonása és a gyakorlati képzést biztosító gyakorló iskola szegedi létesítése mellett történt meg.

² CSILLIK 1998. 10-12.

iskola úttörő didaktikai módszereiről. Fontos megjegyezni, hogy az iskolának önálló könyvtára volt, amelyben a legmodernebb módszertani kiadványok is megtalálhatóak voltak. A könyvtár mellett az iskola minden évben, az igazgató által szerkesztett értesítőt adott ki, amelyben az előző tanév fontosabb történéseit, statisztikáit mutatták be.³ Az első évben a gyakorló iskolában 130 tanuló (69-en a fiú- és 61-en a leányiskolában) kezdi meg az évet.⁴

A gyakorló iskola legfőbb felügyeletét a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium látta el. A közvetlen irányítás a polgári gyakorló iskola igazgatójának jogköre volt, aki ebben a minőségében egyszersmind tagja volt a főiskola igazgató tanácsának is. 1929 májusában történik meg a főiskola tanári karának javaslatára a gyakorló iskola tanári karának kijelölése, egyben Klebelsberg Kunó kultuszminiszter felkéri Szenes Adolfot az iskola igazgatói posztjának betöltésére. 1932-től 1947-ig két kisebb megszakítással a Szenes Adolfot felváltó korábbi igazgatóhelyettes Kratofil Dezső követi az igazgatói tisztségben.⁵

A GYAKORLÓ ISKOLÁBAN ALKALMAZOTT DIDAKTIKA ELVEK, REFORMTÖREKVÉSEK.

A polgári iskola a tanulók vallásos és nemzeti szellemű, erkölcsi nevelését, valamint a gyakorlatias tudásanyag átadását tartotta fő feladatának. Módszereit tekintve a gyakorló iskola fontosnak tartotta új pedagógiai irányzatok próbára tételét. Már Szenes Adolf igazgatói ténykedése során kialakul az a nézet, hogy az iskola oktatói feladatát gyakorlatias szellemben kell végezni. Ez az egyébként egy pedagógiai folyóiratról⁶ a „Cselekvés iskolájának” elnevezett mozgalom az ország pedagógiai reformtörekvéseinek egyik legsikeresebb hulláma volt. A kidolgozott módszert nagy lelkesedéssel alkalmazták más, különböző szintű hazai iskola tanmenetében is. A módszer nem volt sajátosan magyar találmány, főként nyugati, azon belül is német nyelvterületről átvett minták alapján dolgozták ki. Kratofil Dezső a mozgalom lényegét összefoglalva tulajdonképpen szembeállítja azt az addig alkalmazott didaktikai módszerrel az ún. tanulóiskolával, amely az „emlékezet túlterheléséhez vezet” és nem veszi figyelembe a gyermeki lélek és annak pszichés fejlődésének sajátosságait. Az új módszernek, amelyet a „cselekvés iskolája” mellett „munkaiskola” jelzővel is illettek ezzel szemben a tanulóban felébreszti a kutató szellemet, a gondolkodás és a fantázia kibontásával, a dialógus hatékonyabbá tételével érdekeltté

³ CSILLIK 1998. 22-25.

⁴ CSML VIII. 21. a. Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai I kötet. 1929. évi 1. rendes tanári kari ülés (IX.5.)

⁵ CSILLIK 1998. 12-13.

⁶ Ez a folyóirat a gyakorló iskola sajátja volt, 1929-től 1944-ig folyamatos megjelenéssel.

teszi a tananyag elsajátításában.⁷ A munkaiskolán belüli fogalomként vezet be az ún. „élményiskolát”, amely a tantervben a tananyag elsajátításában az élményszerzésnek tulajdonít fontos szerepet. A nevelő feladata e szerint nem más, mint ezen élmények biztosítsa a tanulók számára. Így merül fel az osztálykaszinó, osztályparlament, táborozások, kirándulások gondolata, amelyek élményszerűek ugyan, ezzel együtt, játékos formában adnak lehetőséget a tananyag elsajátítására. Természetesen ezen módszerek kihatással voltak a tanár-diák viszonyra is. A korábbi szigorú, szinte militáns hangvételt egy demokratikusabb, barátságosabb, a tanulókat megnyilatkozásaikban bátorító stílust valósítanak meg. A tanár szerepe megváltozik, nem csupán előadó és fegyelmező, sokkal inkább egy segítő, aki – ahogy azt Várkonyi Hildebrand egyetemi tanár megfogalmazta – „a tanulót egyéniségében a konstitúcióban adott lehetőségei szerint egyéni teljessége felé irányítja.”⁸ Ezen elvek kellett, hogy érvényesüljenek a mindennapi munkában.

Ezen felül olyan elképzelések is felmerültek az értekezleteken, amelyeket végül nem valósított meg a gyakorló iskola, de amelyeket bizonyos hazai iskolákban kipróbáltak és így nyomot hagytak a magyar pedagógus társadalomban. Ilyen új irányzat volt például a mileau-i iskola, amelyet külföldi tapasztalatokra alapozva jó néhány magyar polgári iskola is próbált meghonosítani.⁹

A modern irányzatokra oly fogékony gyakorló iskolában fontos szerepet jutott ezen módszereknek az egyes szaktárgyak esetében történő alkalmazása. Ezekre az úgynevezett „módszertani értekezleten” volt lehetősége minden egyes szaktanárnak a saját szaktárgya tekintetében. Az iskola reformközpontúságából fakadt, hogy az oktatószemélyzet több ízben az ország polgári iskoláinak

⁷ A munkaiskola konkrét eszközein belül kiemelik a munkafüzetek bevezetését, vagy a rajzot, mint a kifejezés legfőbb eszközét. Előbbivel kapcsolatban Kratofil Dezső a következőket fejti ki: *„A cselekvő iskolában igen fontos szerep jut az ún. munkafüzeteknek. A modern tanítás lényeges eszközei ezek. A munkafüzetekbe kerülnek felsorakozó egymásutánban az órákról-órákra tárgyalt anyagrészeknek gondos, átgondolt szempontok szerint összeállított rövid, legtöbbször vezérszavas vázlatai. Ezeket az összefoglaló vázlatokat a tanúr és tanuló közös munkájuk eredményeként együtt állapítják meg és rögzítik a munkafüzetben. A vázlatok megrögzítésénél igen fontos szerep jut a rajzolásnak s egyéb, a tárgy természetéhez igazodó ábrázolásoknak, táblázatos kimutatásoknak, grafikonoknak stb. a munkafüzeteknek azonban a fenti fontos cél mellett még egyéb rendeltetésük is van. Ide írja be a tanuló és rögzíti meg a tanítási anyag problémáival kapcsolatos megfigyeléseit, adatgyűjtéseit, házimunka gyanánt feldolgozott feladatait, fogalmazványait, kronologikus, összefoglaló, rendszerező és emlékeztető tábláit...”* CSML 21. a. Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 2. kötet

⁸ SIMON 1979. 229-244.

⁹ A módszer lényege, hogy az ún. „szakterem-rendszer” bevezetésével, amikor is a különféle tárgyakat különböző szaktermekben oktatják. Ez által szemléletesebbé lehet tenni a tanulók számára az adott szaktárgyat. CsML 21. a. Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 2.kötet

gyakorlati tevékenységét vizsgálendő utazott el és vett részt ezen iskolák óráin. Kratofil Dezső igazgató egy ilyen budapesti iskolalátogatáson 1936-ban az alábbiak szerint foglalta össze annak lényegét: „A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr őnagyméltósága engedélyével március 27-től április 1-ig terjedő 6 napon Dr. Somogyi József főiskolai tanár úrral Budapest hat jellegzetes iskoláját látogattuk meg azzal a céllal, hogy az intézetek megfigyelésével kapcsolatban tapasztalatokat gyűjthessünk s, hogy a kapott impressziók jó tanúságait iskolánk, a gyakorló polgári iskola irányításánál gyümölcsözőleg felhasználhassuk. Meg kell állapítanunk, hogy az ilyen tanulmányutak rendkívül tanúságosak. Az idegen környezetben szerzett benyomásoknak mindig nagyobb az intenzitásuk: alig lehet iskola, amelynek munkájában figyelemre méltó jelenséget ne látnánk, másrésztől az itthon végzett munka is nagyobb jelentőséget nyer, ha annak értékes vonatkozásait mások munkájában is megnyilatkozni látjuk.”

¹⁰ Természetesen nem csak a gyakorló iskola tanárai tanulmányoztak más polgári iskolát, de igen sok érdeklődő fordult meg a gyakorló iskola falai között is. 1934-ben például a minisztérium által elrendelt két hetes továbbképzés során a szegedi gyakorló iskola látta vendégül az ország minden részéből érkező polgári iskolai tanárságot, ennek keretében pedig a Pedagógiai múzeumot kibővítve nagyszabású kiállítással színesítették a továbbképzés programját.¹¹

A tanulók számos ifjúsági és önképzőkörben gyarapíthatták tudásukat, fejleszthették készségeiket. Ilyenek voltak a Gyertyánffy István- és a Zirzen Janka Önképzőkörök, a 86.sz. Báthory Cserkészcsapat, a Mária Kongregáció, a Szívtestőrség, az Ifjúsági Vöröskeresztes Csoport, Eucharisztikus Gyermekszövetség, Református Bibliakör, a református tanulók Soli Deo Gloria Szövetsége, Diákkaptár, Fiúk Ifjúsági Sportköre, Leányok Ifjúsági Sportköre.¹² Az önképző körök minden évben beszámoltak az évi működésükről. Az alábbi jelentést a 86. sz. Báthory cserkészcsapat parancsnoka, Kendoff Károly tette az 1931-es évről szóló beszámolójában: „...a cserkészcsapat működésének 11. évét zárta le. Létszám 40. Beosztás: 2 raj, 5 őr. Az őrvezetők a múlt évi őrvezetői táborot sikeresen elvégezték. A csapat meghatározott munkaterü szerint a III. és II. oszt. anyagával foglalkozott s a jellemnevelés mellett a magyar dal és játék művelésén fáradozott. Gyűlést tartott minden héten. Több egész és félnapos kirándulást tervezett. December hónapban nagyszabású avatóünnepélyt tartott: részt vett a szegedi csapatok közös avatóünnepélyén és közös esti táborüzén. Kivonult a Szeged-Makó közötti V. kerületi hadijátékra és részt vett többször V. kerületi szövetségi akcióban. Pénztári jelentés: Bevétel: 235.24P, Kiadás: 189.96P. Készpénzmaradvány: 45.28P.”¹³

¹⁰ CSML VIII. 21. a. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 2.kötet 1936. IV.30-i tanártestületi ülés

¹¹ CSILLIK 1998. 22.

¹² CSILLIK 1998. 20.

¹³ CSML VIII. 21. a. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1.kötet 1931.VI.17-i tanártestületi ülés

Az iskola modern pedagógiai irányzatok előtt tehát igyekezett nagyra tární kapuját. Azonban ezen közben nem feledkezett meg hagyományosabb értékek képviselétéről sem. Így nagy szerephez jutott az erkölcsi és nemzeti nevelés a gyakorló iskola tantervében. Nagy gondot fordítottak olyan formálisnak tűnő momentumokra, mint az iskolások és a tanárok közötti köszönési formulák szabályozása. Matzkó Gyula a természettan tanára a „jó napot kívánok” és a „kezét csókolom” köszönési formák kizárólagossá tételét indítványozza a tanári testületnek 1935-ben, amit az alábbiak szerint indokol:”...

Iskolánknak 6 év óta kétféle köszönési forma kötelező a tanárokkal szemben mindkét nemű tanuló ifjúság részéről, a „Szebb jövőt”, melyre felelet az „Adjon Isten”, tanárnőkkel szemben pedig a „kezét csókolom”, melyre felelet ösztönszerűen „szervusz”, „jó napot”, „pá”. A tanárokkal szemben és a tanároktól követelt köszönési formaindító oka az volt, hogy, mint jó magyarok, mindig hazánk jövőjébe vetett hitünket kell kifejeznünk, s ezt a köszönési formát igyekezni kell általánossá tenni. Hat év után úgy látom, hogy több hibát követtünk el, illetve, hogy célunkat nem értük el.

- 1. Nem csak a tanárok jó magyarok, de a tanárnők is! Miért nem emlegetik a tanulók nekik is a „szebb jövőt”, hanem helyette a későbbi jövővényt, a „krisztiandot”? Egyszerre használunk egy jó magyaros, de meg nem gyökeresedett és egy germán jövővény köszönési formát. Következetlenség, ami elsőrendű pedagógiai véték.*
- 2. Hat év alatt megállapítást nyerhetett, hogy tanulóink a „Szebb jövőt!” köszönést kizárólag csakis tanáraikkal szemben használhatják, otthon rokonaikkal és ismerőseikkel szemben pedig kizárólag a réges-régen meghonosodott köszönési formát a „Jó napot, jó reggelt, jó estét kívánok!” Végzett tanítványaink közül talán egyesek még fél évig „Szebb jövőt!” kívánnak, de azután ezek is áttérnek a mindennapi élet szokásaira. Ez a második hiba: „Az élet iskolája”, ahogyan iskolánkat gyakran nevezük elszakadt az élettől.*
- 3. A tanárok egymás között, ismerőseikkel szemben, tekintet nélkül arra, vajon a tanulók hallják-e, vagy sem soha nem használják a „Szebb jövőt!” formulát. Hol marad tehát a példaadás, melynek hiánya ismét súlyos pedagógiai mulasztás. Ez alapján kérem Tek. Tanártestületet, hogy indítványomat fogadják el. A tanártestület Matzkó Gyula indítványát egyhangúlag elfogadja. A tanulóknak az osztályfőnökök adják meg a kellő utasítást a köszönésre vonatkozólag.¹⁴*

A nemzeti nevelés fontossága a korszellemnek megfelelően elhagyhatatlan részét képezte a tantervnek, bár ennek módszeres hangsúlyozása és nyomatékosítása leginkább a 30-as évek végén érezhető háborús feszültség árnyékában erősödött fel. Kratofil Dezső szerint „a közösségtudat jelen-ti mindama etikai értéket, amelyet egyéenként és összességében minden nemzet magában hordoz.” Éppen ezért szerinte a közösségi tudat kialakítá-

¹⁴ CSML 21. a. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 2. kötet 1935. XI.7-i évi tanártestületi ülés

sában nagyon komoly feladat hárul, mind az iskolán kívüli népművelésre, mind a társadalomra, mind az iskolára. A nemzeti közösségtudatra való nevelésnek már az óvodában meg kell kezdődnie. Nagy jelentőséget tulajdonít – lásd élményiskola – a játéknak a nemzeti nevelés folyamatában is. A játékok szerkezete és gondolata a magyar múltból és lélekből kell, hogy fakadjon, különös tekintettel a magyar népmesékre, történelmi emlékeinkre és különös hangsúlyt kell fektetni a nemzeti dal kultuszára. Másrésztől módszerekben is alkalmazkodni kell az öntudatos polgárság felnevelésének követelményéhez. A cselekvő iskola módszerei, a tanulók bevonása az órába, a dialógus jelentősebb szerepe, az aktivitás, a tanult emberek későbbi, akár a közügyekben, vagy társadalmi problémákban megfogalmazódó tevékenységében is nagyobb aktivitást eredményezhet.¹⁵ A közösségi tudat erősítéseként értékelhető, hogy az iskolai múzeumban talált sapkajelvény szerint a tanulók egyensapkát kellett, hogy hordjanak.¹⁶

A FŐISKOLAI TANÁRJELÖLTEK GYAKORLATI KÉPZÉSE

A gyakorló iskola mindezek mellett a főiskolás hallgatók gyakorlati képzését is biztosította. Az 1935-ben megjelenő főiskolai szervezeti szabályzat a gyakorló iskola és a főiskola, mint főintézmény viszonyát is taglalja. Ebben viszonylagos részletességgel fejti ki, a gyakorló iskolának a tanárjelöltek képzésével kapcsolatos feladatát. Kimondja, hogy a gyakorló iskolában csakis olyan szaktanárok oktathatnak, akiket a tanárképző főiskola és a gyakorló iskola együttes tanártestületi ülésének döntése alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevez ki. Ezek olyan okleveles polgári iskolai tanárok lehetnek, akik ilyen minőségükben már több év óta működnek és kellő szakképzettségük mellett pedagógiai rátermettségükről is bizonyosságot adnak. A főiskolai hallgatók a főiskola II., III., és IV. évfolyamán kapcsolódnak be a gyakorló iskolai munkába hospitálások és módszertani szemináriumok formájában. Ezen kívül minden főiskolai hallgató fél évenként egy-egy hetet tölt a gyakorló iskolában az iskolai élet megismerése végett.¹⁷ Az egyes jelöltek gyakorlati tanításának rendjét a gyakorló iskola igazgatójával együtt a főiskola pedagógia szakvezető tanára dolgozza ki.¹⁸

¹⁵ CSML 21. a. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 2. kötet. 1941. I. 31-én tartott tanártestületi értekezéslet

¹⁶ FÁRI IRÉN-NAGY ÁDÁM: Szegedi iskolák, egyenruhák, jelvények a két világháború között. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történelmi tanulmányok. Studia Historica IX. (2006.) 121.

¹⁷ CSML VIII. 21. a. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1 kötet. 1929. évi 1. rendes tanári kari ülés (IX.5.)

¹⁸ Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete. Szeged, Prometheus Kiadó, 1934.

A gyakorló iskola tanulói a két világháború közötti időszakban maximum 25 fős osztályokban tanultak. Az iskola végzett tanulóinak számát, 1929 és 1944 között az alábbi táblázat mutatja meg¹⁹:

	Fiúk	Lányok	Összesen
Nyilvános tanulók	404	407	811
Magán tanulók	64	57	121
	468	464	932

A GYAKORLÓ ISKOLA HELYZETE A VILÁGHÁBORÚ ALATT ÉS UTÁN

A harmincas évek legvégén, a negyvenes évek elején a világháború közeledtét misem jelezte jobban, mint a tantervekben is megnyilatkozó háborús készülődés. Egyre érezhetőbb a reformtörekvések gyengülése és a militánsabb és a nemzeti nevelésre még nagyobb hangsúlyt fektető nevelési stílus felerősödése. 1943. szeptemberében a minisztérium az ország helyzetére és a világháborús viszonyokra hivatkozva elrendeli az oktatási intézményekben rövidített tanítási év bevezetését. Ugyanezen a rendkívüli értekezleten mutatja be az igazgató az 1943/44. évi tantárgybeosztást, amelyben a leányiskolák részére is bevezették a honvédelmi oktatást.²⁰

Az 1944-es évben, bár a beiratkozás megtörtént, az oktatás csak később kezdődhetett el. Az ideiglenesen kinevezett Matzko Gyula igazgató leveléből képet kaphatunk arról, hogy 1944 nyarának végén a tanévkezdés előtt milyen áldatlan állapotok uralkodtak az épületben: „... a Boldogasszony sugárút 8. szám alatt lévő és tanulóifjúság által használt épületrész első emeletén hosszú idő óta két orosz katona felügyelete alatt a környékből összegyűjtött munkások táboroznak és piszkolnak úgy, hogy a második emeleten elhelyezett leányiskola tanulói csak ezen keresztül juthatnak a tantermükbe. Bár a tek. Főigazgatóságtól megkaptam a katonai parancsnokág mentesítő parancsát, ez semmit sem használt, mert az orosz katona ezt az összeírást zsebre tette, s ma is változatlan a helyzet. Mély tisztelettel kérem a tek. Főigazgatóságot helyszíni munkával megállapítani a zavaró körülményt és a katonai parancsnokságnál a szükséges lépéseket megtenni, s a katonai parancsnokságon odahatni, hogy az ő rendelkezéseinek alárendeltjei eleget tenni szíveskedjenek.”²¹

A szovjet csapatok elszállásolására és hadikórház kialakítására október fo-

¹⁹ CSILLIK 1998. 25.

²⁰ CSML 21. a. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 2.kötet 1943 IX. 14.-i rendkívüli tanácsülés

²¹ CSML VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1. doboz 16/1944

lyamán igénybe vett főiskolai és gyakorló iskolai épületekből kénytelen volt ideiglenesen elköltözni a két intézmény. A fiúiskolát a Szent Imre polgári fiúiskolával, míg a leányokat a Margit utcai polgári iskolával vonták össze. Meglévő felszerelése és berendezése a folyamatos költözések és áldatlan állapotok miatt megsérült, elveszett.²² A tanulók elhelyezésének nehézségei miatt a tankerületi főigazgatóság az arra rászorulókat szegedi diák- és tanár családnál helyezi el.²³

A gyakorló iskola csak 1946 augusztusában térhet vissza saját épületébe, ahol a helyreállításból fakadó munkálatok elvégzése miatt még sokáig akadozik az oktatás. A fennálló viszonyokról az újonnan kinevezett Kratofil Dezső igazgató ad tájékoztatás, a minisztérium számára rendkívüli helyreállítási támogatást igénylő levelében. *„Az iskola megmentett leltári vagyontól tanulóink segítségével az épületbe visszavittük, s most már arról kell gondoskodnunk, hogy épületünket az oktatás és a nevelés céljaira ismét alkalmassá tegyük. Ez annál is inkább szükséges, mert iskolánk két tanéven át sok hányódtatással, meg nem felelő épületekben összezsúfolva, a tárgyi feltételek hiányában csak mostohán teljesíthette előírt fontos és különleges nevelői feladatát. Szomorúan kell jelentenem, hogy az épületben olyan nagy károsodások vannak, hogy annak rendbehozatala és az oktatás céljára való alkalmassá tétele csak súlyos anyagi áldozatok árán lehetséges. Az épületben levő károk felvételére és pontos megállapítására a főiskola igazgatójával egyetértésben Dr. Pozsonyi Zoltán okleveles építésmérnököt, a szegedi állami Felsőipari Iskola tanárát kértük fel. Nevezett mérnök a károk pontos felmérése után elkészítette az épület teljes helyreállítására vonatkozó, arany pengőben értékelt részletes költségvetést.”*²⁴ Az iskola helyreállítására még jó ideig nem fog költségvetési támogatást kapni az intézmény. Fontos változás lesz azonban, hogy 1948-ban a megszűnő Szent Imre Polgári Fiúiskola átadja helyét a gyakorló iskolának, amelynek ilyen módon lesz lehetősége az új oktatási rendszerű 8 osztályos általános iskolát működtetni.²⁵

A 8 OSZTÁLYOS ÁLTALÁNOS ISKOLAI MODELL KIÉPÍTÉSE

Közben az alsó fokú oktatás „demokratizálása” szellemében 1945. augusztus 16-án az ideiglenes kormány rendelkezik a polgári iskolák megszüntetéséről,

²² CSILLIK 1998. 27.

²³ CSML VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1. doboz 2528/1944/45. Szegedi Tankerületi Főigazgatóság levele

²⁴ CSML VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1. doboz 248/1946.

²⁵ CSILLIK 1998. 31

valamint a 8 osztályos általános iskolák felállításáról.²⁶ A rendelet oly radikálisan próbálta átalakítani az alsó- és középfokú oktatás szervezetét, hogy az adminisztratív és infrastrukturális okokból sem tudott megvalósulni a kívánt ütemben.²⁷ Ugyancsak a politikai rezsim változásának volt jele a munkáselőkészítő tanfolyam bevezetése, amelynek gyakorlati megvalósítására a polgári gyakorló iskolát kéri fel az ideiglenes kormány²⁸, az úttörő mozgalom életre hívása²⁹, valamint a vallásoktatás fakultatívvá tétele.³⁰

A gyakorló általános iskola egyébként a háborús évek után csak az 1946/47. tanévben kezdhetette meg működését, miután lehetségessé vált a Boldogasszony sugárúti épületbe való visszaköltözés. Az épületét így visszanyerő – de még vissza nem költözött – iskola tanszemélyzete augusztus 1-i ülésén már tárgyalta az általános iskola tervének ügyét, s bár alapvetően a koncepcióval egyetért, megvalósításával kapcsolatban azonban kételyeit is megfogalmazta. Pontokba szedve hangzanak el az ülésen azon érvek, amelyek, legalább is az adott körülmények fennállásáig nem teszik lehetővé a gyakorló iskola szervezeti átalakítását. Elhangzik elsősorban a tárgyi feltételek hiánya. A Boldogasszony sugárúti épület rendbehozatala valószínűleg sok időt fog igénybe venni, de az új iskolatípus szempontjából így is szűkösnek fog bizonyulni. *„Ha a gyakorló polgári iskolában a fű- és leánytagozatnak megfelelően egy fű- és egy lánytagozatú iskolát kívánunk szervezni, ez esetben a meglévő nyolc tanterem mellett még újabb nyolc tanteremre volna iskolánknak szüksége. A nyolc újabb tanterem előteremtése az iskolában még akkor sem biztosítható, ha a meglévő és erre a célra alkalmas előadótermeket és a szertárhelységeket is osztályteremnek rendeznénk be, mert még ez esetben is hiányozna két tanterem, eltekintve attól, hogy ez esetben az előadótermeket és szertárhelységeket elvonva fontos rendeltetésüktől, előírt céljukra többé nem használhatnánk. Mivel az összes előadóteremnek és szertárhelyiségnek tantermi célokra való átengedése a gyakorló iskolai oktatást csaknem lehetetlenné tenné.”* Mindezek mellett a gyakorló

²⁶ Az általános iskola felállítását az akkor az ideiglenes kormányban szerepet kapó erők mindegyike támogatta. A kommunisták a tanácsköztársaság oktatáspolitikájának megnyilvánulását látták benn, a szociáldemokraták az esélyegyenlőséget, a kispapok a paraszti népesség műveltségének emelését. Az ellenzők a gazdasági helyzet által szabott korlátokra, a diákság eltérő tehetségére és érdeklődésére és a meglévő iskolaszervezet eredményeire hivatkozott. KARDOS 2007. 27-28.

²⁷ KNAUSZ 1998. 14.

²⁸ CSML VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1.doboz 1010/1945/46. Szegedi Tankerületi Főigazgatóság levele

²⁹ CSML VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1.doboz 14/1947.

³⁰ Ez egyébként heves tiltakozásokat váltott ki, sőt Szegeden a diákság tüntetésekkel is hangot adott véleményének. CSML: VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1. doboz 104/1947.

iskolának figyelembe kellett venni az Állami Polgári Tanárképző Főiskola Pedagógiai Főiskolává való átalakításának ütemezését is, hiszen azzal, mint anyaintézménnyel a tanárjelöltek kiképzése kapcsán is együttműködési kötelezettsége volt. Mindezek figyelembe vételével kérvényezte a tanártestület, hogy a szükséges reformokat csak az 1946/47. tanévre vezethesse be az iskola.³¹ A Pedagógiai Főiskola 1948-ban megkezdte működését, az utolsó még polgári iskolai osztály is elballagott az iskolából és a tárgyi feltételek is megvalósultak, miután 1948-ban a korábban közösen használt Boldogasszony sugárúti épületet teljes terjedelmében megkapta a gyakorló iskola. Ennek köszönhetően 1948/49-es tanévvel minden akadály elhárult az elől, hogy meginduljon a 8 osztályos általános iskolai képzés a korábbi polgári iskolában.

³¹ CSML VIII. 21. b. Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának iratai 1. doboz 1946.VIII. 1-i tanártestületi ülés